

การเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา

Political administration according to Buddhism

ไพบุลย์ สุขเจตน์¹

Piboon Sukajatanee

Received: March 19, 2019

Revised: May 31, 2019

Accepted: July 2, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการเมืองการปกครอง 2. ศึกษาการเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา และ 3. ประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมสำหรับการเมืองการปกครอง โดยทำการศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ และตำราวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปผลในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

1. การเมืองการปกครอง เป็นการดูแลจัดการให้มนุษย์อยู่กันอย่างเป็นธรรม และเป็นระเบียบ

2. การเมืองการปกครองในทางพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยใช้ธรรมะ

3. ทศพิธราชธรรม แปลว่า ธรรมของพระราชาหรือธรรมสำหรับผู้นำปกครอง 10 ประการ ซึ่งผู้นำจะต้องเสริมสร้างให้มีขึ้นเป็นคุณสมบัติประจำตัว อันจะช่วยในการปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจสมาชิกในกลุ่ม ให้ดำเนินไปบรรลุถึงเป้าหมาย นับว่ามีค่าแก่การเป็นผู้นำด้านการปกครองมาก ย่อมทำให้สมาชิกในกลุ่มรักใคร่เชื่อฟัง เคารพนับถือ เชื่อมั่น และให้ความร่วมมือร่วมใจได้มาก อันจะเป็นผลช่วยให้บรรลุถึงความรับผิดชอบต่อนหน้าที่

คำสำคัญ: การเมือง, การปกครอง, ตามแนวพระพุทธศาสนา

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: piboon2493e@gmail.com, Tel. 095-4572493

Abstract

The objective of this article were 1) to study the politics of government 2) to study the politics and administration in accordance with Buddhism by studying from primary documents and other related academic texts and use the data to analyze and summarize the results in descriptive

The study revealed as the following:

- 1) Politics and government is a way to manage the human being fairly and orderly
- 2) Political administration in Buddhism is a rule that causes peace and order by using dharma.
- 3) Dasavidha-rājadhamma means the king's dharma or dharma for 10 parents which leaders must strengthen. Is a qualification. Which will help in practice in order to adhere to the members of the group. To achieve the goal. Counted as a leader Very administrative. Would make the members of the group love, Obedience, respect, confidence and cooperation. Which will help to achieve responsibility.

Keywords: Politics, Domination, Buddhism

บทนำ

การเมืองการปกครองตามแนวทางพระพุทธศาสนา สิ่งที่เรียกว่า การเมือง มีความหมายตามแนวทางของศาสนาว่า การเมือง คือ การจัดอย่างถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ เพื่อคนจำนวนมากจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก สิ่งที่เรียกว่าการเมือง คือ ระบบศีลธรรมอันเร้นลับ การดูอย่างนี้มีประโยชน์และเป็นสิ่งที่จำเป็น ถ้านำมาทำให้ถูกต้องก็จะมีประโยชน์ ถึงอย่างนั้นก็ยังจะต้องแยกออกให้ง่าย ให้เห็นได้ง่าย ให้ง่ายแก่การที่จะศึกษาหรือปฏิบัติศีลธรรมในรูปแห่งการเมือง และหากให้ดีกว่านั้นอีกก็ให้การเมืองมาอยู่ในรูปของศาสนาเสียเลย เพราะว่าคำว่า “ศาสนา” ก็คือ ภาวะสมบูรณ์ของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ความเต็มรูปของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมคือ ศาสนา

การเมืองการปกครองในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การปกครองเพื่อการศึกษา เป็นการปกครองที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยใช้ธรรมะ การเมืองการปกครองไม่สามารถที่จะแยกออกจากศาสนาได้การเมืองที่ถูกต้องจะต้องเกี่ยวข้องกับคนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเพศใดก็ตาม เพื่อให้

คนในสังคมสามารถที่จะอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้ การเมืองนั้นคือระบบของการจัดหรือการกระทำ เพื่อให้คนจำนวนมากอยู่ด้วยกันโดยปราศจากปัญหาโดยไม่ต้องใช้อำนาจ แต่ความสำคัญมันอยู่ที่ว่ามันเป็นระบบที่ต้องจัดทำขึ้นก็เพื่อคนทั้งหมดจะอยู่ร่วมกันโดยปราศจากปัญหา สำหรับพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าในฐานะที่พระองค์เป็นศาสดาเอกของโลกพระองค์มิได้ทรงมุ่งหวังที่จะสร้างระบบปรัชญาการเมืองการปกครองขึ้นมาแต่อย่างใด แต่ทรงให้คำชี้แนะเกี่ยวกับข้อปฏิบัติต่างๆ ในการปกครองแก่รัฐนั้น ๆ พระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนปรัชญาการเมืองโดยตรง ดังจะเห็นได้ว่าในพระพุทธศาสนากล่าวถึงเรื่องนี้เป็นส่วนน้อยแต่ดูเหมือนจะเป็นการสอนให้แก่ปัญหาเฉพาะของรัฐบางรัฐในสมัยพุทธกาลมากกว่า เพราะคำสอนที่สอนสำหรับรัฐหนึ่งต่างกับที่สอนกับอีกรัฐหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงหวังที่จะให้เกิดความสงบสุข ความเจริญแก่รัฐซึ่งมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การมีศีลธรรมของบุคคลในรัฐนั้น ๆ แต่พระพุทธองค์มิได้ทรงให้ความสำคัญแก่เศรษฐกิจในฐานะเป็นจุดหมายของรัฐแต่ทรงเห็นว่าสำคัญเพราะเป็นเหตุแห่งความสงบของรัฐ และการแบ่งปันผลผลิตที่ไม่ดินนั้น ย่อมนำมาความเดือดร้อนมาสู่รัฐก็เพราะเป็นเหตุให้คนประพฤติดีศีล

ดังนั้นศีลธรรมจึงนับเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าเศรษฐกิจแต่ถ้าเศรษฐกิจไม่ดี การรักษาศีลก็ยาก เศรษฐกิจจึงเป็นฐาน ส่วนศีลธรรมเป็นจุดหมายดังนั้น การปกครองของรัฐจึงต้องมีการจัดการที่ดีทั้งในด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และด้านสังคม ดำเนินไปได้ด้วยดี โดยควรที่จะนำหลักธรรมในทางพุทธศาสนามาใช้ควบคู่กับกฎหมายของรัฐเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพเสถียรภาพในการบริหารกิจการของรัฐ ซึ่งพระพุทธศาสนากับการเมืองการปกครองนั้นไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมย่อมมีผลกระทบต่อศาสนา และในทำนองเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในทางศาสนาก็จะมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเมืองการปกครอง
2. เพื่อศึกษาการเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมสำหรับการเมืองการปกครอง

ความหมายตามทัศนะของนักวิชาการ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538) ได้กล่าวถึง “การปกครอง” ในนิยาม และความหมายตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครอง และ

ความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันแห่งการศึกษา จึงถือเป็นคนได้ว่า การปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาทั้งสิ้น คือ ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติ ในเชิงที่ขัดแย้งกันก็เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจ ทำให้ยังต้องใช้อำนาจ ใช้อาญา และเน้นการลงโทษมากขึ้นเป็นลำดับมิใช่เป็นการปกครองแบบสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง

สมบุรณ์ สุขสำราญ (2534) ได้กล่าวถึง “การเมือง” ในนิยาม และความหมายตามทัศนะของพระ พุทธศาสนาว่า การเมือง คือ ความคิดกิจกรรม และการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจเพื่อบริหารรัฐกิจ การจัดระเบียบสังคมของรัฐ รวมถึงการได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ หรือการได้มาซึ่งอิทธิพล ใช้อิทธิพลเพื่อให้เกิดการจัดสรรคุณค่าในสังคม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม เศรษฐทรัพย์ และคุณค่าที่เป็นนามธรรม นอกจากนี้ ศาสนาเป็นพื้นฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองที่ให้คุณค่าของมนุษย์ ความชอบธรรมของผู้ปกครอง พระพุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทย ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง

สรุปได้ว่า คำว่า “การเมืองการปกครอง” ในนิยามและความหมายตามทัศนะของนักวิชาการ ว่าหมายถึง การดูแลจัดการให้มนุษย์อยู่กันอย่างเป็นธรรม และเป็นระเบียบ การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิธีการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง และการบริหารราชการแผ่นดิน และการใช้อำนาจที่ได้มาเพื่อสร้างความผาสุกให้แก่ประชาชนหรืออาจมีความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อที่จะกำหนดแนวทาง ข้อบังคับ หรือนโยบายให้คนในสังคมปฏิบัติตาม และอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข การปกครอง หมายถึง การทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจทั้งหลาย ตามกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล โดยมีรูปแบบการปกครองที่สำคัญ 3 รูปแบบคือ

1) แบบการปกครองโดยคน ๆ เดียว

2) แบบการปกครองโดยคณะบุคคล

3) แบบการปกครองโดยเสียงส่วนใหญ่ เป็นรูปแบบการปกครองซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน โดยถือว่าประชาชนทุกคนในประเทศมีสิทธิในการปกครองประเทศ ซึ่งเรียกรูปแบบการปกครองนี้ว่า ประชาธิปไตย ดังนั้นคำว่า “การเมืองการปกครอง” ในนิยาม และความหมายตามนัย

พระพุทธศาสนา หมายถึง การปกครองเพื่อการศึกษา เป็นการปกครองที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยใช้ธรรมะ

รูปแบบการปกครอง

คำว่า “รูปแบบการปกครอง” (Forms of Government) ในที่นี้ใช้ในความหมายเดียวกันกับคำว่า “ระบอบการปกครอง” สำหรับคำว่า “ระบอบ” ในภาษาไทยเป็นศัพท์บัญญัติซึ่งพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินธิ ทรงบัญญัติขึ้น หมายถึง รูปแบบการปกครองประเทศ เช่น ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในพจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำนิยามความหมายคำว่า “ระบอบ” หรือ “Regime” นี้ไว้ว่า “แบบอย่างการปกครองประเทศในรูปใดรูปหนึ่ง เช่น ระบอบราชาธิปไตยระบอบคณาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตย” อธิบายคำว่า “ระบอบ” หรือ “Regime” ไว้ว่าหมายถึง “ระบอบการปกครอง หรือระบอบในการบริหารงาน เช่น เราพูดว่า ระบอบการปกครองในโลกนี้มีอยู่หลายระบอบด้วยกัน ระบอบประชาธิปไตยก็เป็นระบอบหนึ่ง” จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า “รูปแบบของการปกครอง” หมายถึง แบบแผนของการปกครองประเทศหรือสังคม ซึ่งมีรูปแบบวิธีการ และเนื้อหาสาระแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือสังคมจะเลือกนำไปใช้ตามความเหมาะสมกับประเทศหรือสังคมนั้น ๆ

ในพระไตรปิฎกคือ อุโปสถสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต และ วิตถุโปสถสูตรอังคุตตรนิกาย อังคุตตรนิกาย ปรากฏชื่อชนบทใหญ่ 16 แคว้นด้วยกัน ได้แก่ (1) อังคะ (2) มคธะ (3) กาสี (4) โกสละ (5) วัชชี (6) มัลละ (7) เจติ (8) วังสะ (9) กุรุ (10) ปัญจาละ (11) มัจฉะ (12) สุรเสนะ (13) อัสสกะ (14) อวันตี (15) คันธำระ และ (16) กัมโปชะ (อง.ตัก. (ไทย) 20/71/207) แสดงให้เห็นว่าชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในสมัยโบราณนั้น สภาพการณ์ทางด้านการเมืองการปกครองก่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้น ได้แบ่งออกเป็น 16 แคว้นด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ชนบทใหญ่ทั้ง 16 แคว้นดังกล่าว ก็มักจะปรากฏชื่อกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ของพระไตรปิฎกและในคัมภีร์อื่น ๆ หลายแห่งด้วยกัน และมีหลายแคว้นที่พุทธศาสนิกชนคุ้นเคยกับชื่อเป็นอย่างดี เช่น แคว้นมคธ แคว้นโกสละ แคว้นวัชชี แคว้นกาสี แคว้นมัลละ เนื่องจากมักจะมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธ ศาสนาเกิดขึ้นในแคว้นนั้น ๆ

คำว่า “ราชาธิปไตย” ในภาษาไทยนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายไว้ว่า “ราชาธิปไตย” มาจากคำว่า ราช+อธิปไตย ในภาษาบาลี ราชาธิปไตย จึงหมายถึง ระบอบการปกครองแบบหนึ่งที่มีพระราชาเป็นใหญ่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

ในภาษาอังกฤษ คำว่า “ราชาธิปไตย” ใช้คำว่า “Monarchy” ซึ่งมาจากคำว่า “monarchia” ในภาษากรีก แปลว่า “ปกครองโดยคนคนเดียว” เพราะฉะนั้น ราชาธิปไตย (Monarchy) ก็คือ คำสามัญทั่วไปเพื่อประโยชน์ในการอธิบายรูปแบบการปกครองใด ๆ ที่มีกษัตริย์เป็นประมุขสูงสุด ในระบอบราชาธิปไตย บุคคลผู้มีพระนามาเป็นพระราชาก็องค์อธิปัตย์ (ผู้มีอำนาจสูงสุด) เป็นประมุข (นาธานีล ฮาร์ริส, 2555)

จากนิยามความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองที่เรียกว่า “กษัตริย์” หรือ “ราชา” อย่างแยกกันไม่ออกในฐานะที่เป็นผู้ปกครองและมีอำนาจ และในการปกครองแบบราชาธิปไตย คำว่า “รัฐบาล” และ “รัฐ” มีความหมายเท่ากับคำว่า “พระมหากษัตริย์” เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้นำและผู้คุ้มครองประชาชนในยามสงครามและเป็นผู้ปกครองในยามสงบ (วอริส เวลส์ อ้างใน กาญจน์ ละอองศรี และยุพา ชุมจันทร์, 2527)

สรุปได้ว่า ราชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครอง อีกทั้งมีอำนาจสูงสุดในการปกครองแต่เพียงผู้เดียว เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาใช้อำนาจที่มีอยู่นั้นให้เป็นไปบริบูรณ์แต่เพียงผู้เดียว จึงเรียกรูปแบบนี้ได้อีกคำว่า สมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy)

ทรัพยากรทางการบริหารปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ

พระเจ้าจักรพรรดิหรือพระราชาราช ซึ่งเป็นประมุขของจักรวรรดิ โบราณเขียนว่า จักรพัทธราช (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เป็นพระราชายุ่งใหญ่ มีราชอาณาจักรกว้างขวางมาก บ้านเมืองในปกครองมีความร่มเย็นเป็นสุข ปราบข้าศึกศัตรูด้วยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญาและศัสตรา มีรัตน 7 ประการประจำพระองค์คือ ช้างแก้ว ม้าแก้ว นางแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว จักรแก้ว แก้วมณี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) เป็นธรรมราชาปกครองด้วยทศพิธราชธรรม เป็นผู้มียุญญาธิการมาก มีลักษณะของมหาบุรุษเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า

วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง บรรยายความยิ่งใหญ่ ความสุขต่าง ๆ ของพระเจ้าจักรพรรดิ ที่เป็นสุดยอดในมนุษยภูมิ แล้วท้ายที่สุด ก็ลงท้ายกล่าวว่า “แม้เงี้ยวพยามหาจักรพรรดิราชองค์ผู้มีบุญแล้วสิปราบได้ทั้ง 4 แผ่นดินดังนี้แล้ว ยังว่ารู้ถึงแก่ทิวงคตแล้วแล้วยังมีตั้งอยู่หมั่นคงได้ ยังรู้หว่ายไปมาในสังสารนี้แล้ว ใจมิพ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏนี้ เมื่อใดได้ถึงแก่นฤพานแล้วแล้ว จึงพ้นจากทุกข์ทั้งหลายในสังสารวัฏนี้แล พรรณนานาถึงพยามหาจักรพรรดิราชแล้วเท่านั้นแล” (พญาสิทธิ, 2535) โดยมีจุดมุ่งหมายตามหลักก็คือเพื่อให้เกิดสังเวคะ ที่อย่างน้อยเดือน

ให้เกิดความไม่ประมาท ไม่ลุ่มหลงมัวเมา เร่งทำกรรมดี ถ้าเหนือกว่านั้น ก็จะได้สละข้ามพ้นขึ้นไปให้ถึงโลกุตระภูมิ รัตนะ 7 ประการ คือ (พญาลิไทย, 2535)

1. จักรแก้ว (จักรรัตนะ) เป็นโลหะซึ่งล้ำค่าซึ่งจมอยู่ใต้ท้องทะเลลึก เมื่อเกิดพระเจ้าจักรพรรดิขึ้นในโลก จักรแก้วซึ่งเป็นคู่บุญบารมีจะมาปรากฏ
2. ช้างแก้ว (หัตถิรัตนะ) เป็นช้างที่มีความงดงาม ตัวเป็นสีขาวตีนและงวงสีแดง หေးได้รวดเร็ว
3. ม้าแก้ว (อัสสรรัตนะ) เป็นม้าที่มีขนงามดังสีเมฆหมอก กีบเท้าและหน้าผากแดง ตั่งน้ำครั่งหေးได้รวดเร็วเช่นเดียวกับช้างแก้ว
4. แก้วมณี (มณีรัตนะ) เป็นแก้วที่มีขนาดยาวได้ 4 ศอก ใหญ่เท่าตุ่มเกวียนใหญ่ 2 หัว แก้วมีดอกบัวทอง เมื่อมีความมืด แก้วนี้จะส่องสว่างให้เห็นทุกหนแห่งดังเช่นเวลากลางวัน
5. นางแก้ว (อิตถิรัตนะ) เป็นหญิงที่จะมาเป็นมเหสีคู่บารมีของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นหญิงที่ได้ทำบุญมาแต่ชาติก่อน เป็นหญิงที่มีลักษณะงดงามไปทุกส่วน
6. ขุนคลังแก้ว (คหปติรัตนะ) เป็นมหาเศรษฐีขุนคลังแก้ว จะสามารถกระทำได้ทุกอย่างที่พระเจ้าจักรพรรดิต้องการ
7. ขุนพลแก้ว (ปริณายกรัตนะ) โอรสองค์โตของพระเจ้าจักรพรรดิ มีรูปโฉมอันงดงาม กล้าหาญ เฉลียวฉลาด สามารถบริหารกิจการบ้านเมืองได้ทุกประการ

รัตนะ 4 ประการแรก เทียบได้กับ ทรัพยากรทางด้านวัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน (Physical Resources) ตลอดจนเป็นเครื่องเสริมบุญญาบารมี ส่วนรัตนะประการที่ 5, 6 และ 7 เทียบได้กับ ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) อันจะมาช่วยกำกับดูแลการดำเนินงานต่าง ๆ ทางการคลัง การทหาร เพื่อช่วยในการบริหารปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิให้สำเร็จลุล่วง

พระเจ้าจักรพรรดิในฐานะที่เป็นมหาบุรุษทางโลก มีอาณาเขตปกครองกว้างขวางมาก จึงจำเป็นต้องมีทรัพยากรทางการบริหารปกครองทั้งที่เป็นคน สัตว์และวัสดุที่มีศักยภาพ คุณภาพ และประสิทธิภาพ เพื่อให้งานการบริหารปกครองอาณาจักรสำเร็จผลโดยแท้

“หลักทศพิธราชธรรม” หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับราชาธิปไตย

หลักทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการปกครองของผู้ปกครอง ซึ่งกล่าวว่าผู้นำด้านการปกครองทั่วไป จะต้องยึดเป็นข้อปฏิบัติในการปกครองเป็นสำคัญ ดังนี้

ทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญที่ครอบคลุมในหลาย ๆ ด้าน เหมาะสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน หรือนักการเมืองการปกครองที่ดีสามารถบริหารแผ่นดินโดยธรรม ยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2536) ซึ่งหลักทศพิธราชธรรมปรากฏใน **มหาหังสชาดก** เป็นส่วนหนึ่งของบทสนทนาธรรมที่พระยาหังสตรัสสนทนาธรรมกับพระเจ้ากาสิว่า

พระยาหังสทูลถามพระเจ้ากาสิว่า

พระองค์ไม่มีโรคาพาธแลหรือ ทรงสำราญดีอยู่หรือ ทรงปกครองรัฐมณฑลอันสมบูรณ์นี้โดยธรรมหรือ?

พระเจ้ากาสิตรัสตอบว่า

ดูกรพระยาหังส เราไม่มีโรคาพาธ อนึ่งเรามีความสำราญดี และเราก็จปกครองรัฐมณฑลอันสมบูรณ์นี้โดยธรรม

พระยาหังสทูลถามพระเจ้ากาสิว่า

โทษอะไร ๆ ไม่มีในหมู่อำมาตย์ของพระองค์แลหรือ และอำมาตย์เหล่านั้น ไม่อาลัยชีวิตในประโยชน์ของพระองค์แลหรือ?

พระเจ้ากาสิตรัสตอบว่า

โทษอะไร ๆ ไม่มีในหมู่อำมาตย์ของเรา และอำมาตย์เหล่านั้นไม่อาลัยชีวิตในประโยชน์ของเรา

พระยาหังสทูลถามพระเจ้ากาสิว่า

พระมเหสีซึ่งมีพระชาติเสมอกัน ทรงเชื้อฟงมีพระเสาวนีย์อันน่ารัก ทรงประกอบด้วยพระโอรส พระรูปพระโฉมและพระยศ เป็นไปตามพระราชาธยายของพระองค์แล ฯลฯ

พระเจ้ากาสิตรัสตอบว่า

ดูกรพระยาหังส เราพิจารณาเห็นชัดซึ่งอายุอันเป็นอนาคตยังยืนยาวอยู่ เราตั้งอยู่แล้วในธรรม 10 ประการ จึงไม่สะดุ้งกลัวปรโลก เราเห็นกุศลธรรมที่ดำรงอยู่ในตนเหล่านี้ คือทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทนและความไม่พิโรธ แต่นั่นปิติและโสมนัสไม่ใช่ช้อยย่อมเกิดแก่เรา ก็สุขขหงส์นี้ไม่ทันคิดถึงคุณสมบัติของเราไม่ทราบความประทุษร้ายแห่งจิตจึงเปล่งวาจาอันหยาบคาย ย่อมกล่าวถึงโทษที่ไม่มีอยู่ใน

เรา คำของสุขุมหงส์นี้ ย่อมไม่เป็นเหมือนคำของคนมีปัญหา (ช.ชา. (ไทย)
28/240/62)

ดังนั้นหลักธรรม 10 ประการนี้ แสดงว่าพระเจ้าจักรพรรดิทรงมีบริบูรณ์ เป็นผู้ปกครองที่ดี ไม่รุกรานผู้อื่นด้วยอำนาจเพราะมีธรรมเป็นอุบาย ประเทศทั้งหลายจึงสวามิภักดิ์ยอมเข้าอยู่ในปกครองท่านเรียกว่าปกครองโดยธรรมไม่ใช่โดยอำนาจ และต่างก็มีความสุขร่วมกันทั้งหมด ในหลักทศพิธราชธรรมนี้ เป็นคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมืองหรือธรรมของผู้ปกครองซึ่งแต่ครั้งเดิมถือเป็นธรรมะ หรือพระราชกิจวัตรของพระมหากษัตริย์หรือนักการเมืองการปกครองทุกระดับชั้นควรนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นหลักในการเกื้อกูลต่อแนวทางในการปกครองตนเองและสังคมส่วนรวม

ทศพิธราชธรรมแปลว่า ธรรมของพระราชาหรือธรรมสำหรับผู้นำปกครอง 10 ประการที่พระมหากษัตริย์และผู้ปกครองบ้านเมือง เช่น ประธานาธิบดี หรือ นายกรัฐมนตรีเป็นต้น ซึ่งผู้นำจะต้องเสริมสร้างให้มากขึ้นเป็นคุณสมบัติประจำตัว อันจะช่วยในการปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจสมาชิกในกลุ่ม ให้ดำเนินไปบรรลุถึงเป้าหมาย นับว่ามีค่าแก่การเป็นผู้นำด้านการปกครองมาก (ช.ชา. (ไทย) 28/176/112) ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

พระราชเมธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ) (2528) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ประมวลพระธรรมเทศนา ความว่า คำว่า “ราชธรรม” อันเป็นชื่อเรื่องนี้โดยตรง หมายถึง ธรรมะสำหรับพระราชาและโดย อ้อม หมายถึง ธรรมะสำหรับคนผู้เป็นใหญ่ คือคนผู้เป็นหัวหน้า เพราะ “ราช” “ศัพท์” โดยความหมายย่อมหมายถึงชนผู้เจริญรุ่งเรืองเฉพาะตนและยังบริวารชนให้เจริญรุ่งเรืองตามด้วยและหมายถึงผู้เป็นศูนย์รวมจิตใจ คือผู้เป็นที่ยินดีของชนอื่น โดยนัยนี้ คำว่า “ราช” โดยกำหนดอย่างสูงสุด หมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นฉัตรชัยของประเทศ โดยต่ำสุด หมายถึง บุคคลผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือหัวหน้ากลุ่มชนชั้นเล็ก ๆ ผู้นำกลุ่มชนมีหลายระดับชั้น เช่น ผู้นำคณะรัฐบาล ผู้นำ กระทรวง ทบวง กรม ผู้นำจังหวัด ผู้นำตำบล ผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำหน่วยงานอื่น ๆ แม้จนถึงผู้นำวัดวาอาราม ผู้นำแต่ละระดับนั้นจะต้องมีทศพิธราชธรรมเป็นหลักปฏิบัติ จะเว้นเสียมิได้ดังนั้น ทศพิธราชธรรม โดยตรงหรือโดยส่วนสูง เป็นคุณธรรมสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ โดยส่วนรองลงมา และส่วนต่ำสุดนั้นเป็นคุณธรรมของบุคคลผู้เป็นหัวหน้า หรือบุคคลผู้เป็นใหญ่กลุ่มชนนั้น ๆ เพราะผู้ใดเป็นใหญ่มีคุณธรรมคือ ทศพิธราชธรรมตั้งมั่นอยู่ในตนแล้ว ย่อมจะมีแต่ปิติ และโสมนัสเกิดเพราะการปฏิบัติหน้าที่

ฉะนั้น หลักทศพิธราชธรรม ในพระคานานี้ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นพระมหากษัตริย์ หากแต่ในหลักธรรมนี้ใช้ได้กับนักปกครอง ที่เป็นผู้ปกครองบ้านเมือง รัฐบาล หรือนักบริหารโดยทั่ว ๆ ไป ได้แก่

1) ทาน การให้ หมายถึง การให้สิ่งของหรือวัตถุภายนอก โดยต้องมีผู้รับโดยตรง เป็นการให้ที่ไม่คิดเอากลับคืน ด้วยคิดจะบูชาคุณก็ดี หรือด้วยคิดจะอนุเคราะห์ก็ดี เช่น ให้ข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ตลอดจนให้กำลังใจ เช่น ช่วยขนขวายกระทำในกิจการต่าง ๆ ที่เป็นบุญเป็นกุศล ให้กำลังใจว่า เช่น ช่วยพูดให้กิจการดำเนินสำเร็จลุล่วงไปได้ ช่วยพูดไกลเกลี้ยให้คู่พิพาทตกลงประนีประนอมกันได้โดยสันติวิธี ให้กำลังใจความคิด เช่น ช่วยคิดช่วยแนะในกิจการต่าง ๆ ให้ปัญญา เช่น ให้ความรู้เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ด้วยกุศลเจตนา

2) ศิล หมายถึง เจตนาที่จะรักษากายกรรมและวจีกรรม ให้ตั้งอยู่เป็นปกติดี คือเว้นจากการประพฤตชั่วทางกาย และวาจา มีความประพฤติที่ดีงาม ในด้านการปกครองศิลปะยังรวมถึงการปฏิบัติตามตัวบทกฎหมาย จารีตธรรมเนียม และขนบประเพณีอันดีงามทั้งปวงในทางพระพุทธศาสนา ก็หมายถึง ศิล 5 เป็นอย่างต่ำ ถ้าผู้ปกครองบ้านเมืองไม่ตั้งอยู่ในศิลปะอมประพฤตทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้ประชาชนผู้ใต้ปกครองต้องได้รับความเดือดร้อน อันอาจเป็นผลทำให้ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองกลายเป็นบุคคลชั่วร้าย ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมต่าง ๆ นานา ถ้าผู้ปกครองบ้านเมืองเป็นผู้มีศิลปะ มีคุณธรรม หมั่นเข้าวัด ถือนิสสัยเพียรอยู่เสมอประชาชนก็จะพลอยเป็นผู้มีศิลปะไปด้วย

3) ปริจาคะ การบริจาค หมายถึง การเสียสละความสำราญส่วนตัว เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติ เป็นการให้ภายใน ทางจิตใจ ไม่ต้องมีผู้รับก็ได้ รวมทั้งบริจาค คือสละสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์หรือมีประโยชน์น้อยกว่าแคบกว่าเพื่อสิ่งที่มีประโยชน์ยิ่งใหญ่มากกว่ากว้างกว่าดังสุภาษิตที่ว่า “ผู้มีปัญญา พึงสละสุขพละประมาณเสียเพื่อเห็นแก่สุขอันไพบูรณ์” และว่า “พึงสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะอันประเสริฐไว้ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิตไว้ และพึงสละทรัพย์ อวัยวะ และแม้กระทั่งชีวิตเพื่อรักษาธรรม”

ฉะนั้น ผู้ที่เป็นหัวหน้าปกครองประชาชนจำเป็นต้องเป็นนักเสียสละ ต้องยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนอย่าทำให้ประชาชนต้องผิดหวัง เมื่อประชาชนได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องยอมสละความสุขส่วนตัว ยอมลำบาก ยอมทุกข์ยากเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้พ้นจากความเดือดร้อน แม้จะทำอะไรไม่ได้มาก อย่างน้อยก็ต้องไปให้เขาเห็นหน้า ไปปลอบใจพวกเขา ไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพวกเขา ไม่ใช่ปล่อยให้ประชาชนต้องผจญกับความทุกข์ความเดือดร้อนตามลำพัง

ส่วนผู้ปกครองบ้านเมืองก็เที่ยวแสวงหาความสุขสนุกสนานความรื่นรมย์ ความฟุ้งเฟ้อ โดยมีได้มีความอาทรร้อนใจ

4) อาชวะ หมายถึง ความซื่อตรง ความเปิดเผย คือ มีความซื่อตรงต่อตัวเองต่อหน้าที่ และต่อประชาชน ไม่มีลับลมคมใน ไม่มีมายาสาโดย ปฏิบัติราชกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ที่เรียกว่า “ใจซื่อ มือสะอาด” มีความจริงใจและจริงจังต่อประชาชน ไม่หลอกลวงประชาชนผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ประกอบด้วยความจริง ปราศจากมายาสาโดยดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธไมตรี ไม่ทรงคิดหลอกลวงประทุษร้ายโดยอุบายที่ผิดจากความยุติธรรม

5) มัทวะ ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัยไมเย่อหยิ่ง หยาบคาย กระด้างถือองคมี ความสง่าเกิดแต่ท่วงทีที่ริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ไม่ได้ความรักภักดีแต่มีขาดยำเกรงผู้ปกครอง ต้องมีความอ่อนโยนไม่ว่าจะเป็น การเดิน การพูด การกระทำ ต้องมีสุภาพร่างกายสง่างาม แต่งตัวสุภาพเรียบร้อย น่าเคารพของผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้พบเห็น ตลอดถึงการพูดจาไม่หยาบคาย ไม่ทำให้เกิดความเสียหาย จิตใจเยือกเย็น ตัดสินปัญหาด้วยเหตุด้วยผลไม่ถือตัว สร้างความเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา

6) ตปะ ความทรงเดช หมายถึง ความแผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำย่ำยีจิตใจ ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุksาารณ และความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่าเสมอ หรืออย่างสามัญมุ่นมั่งแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์ผู้ปกครอง ต้องพยายามเผาผลาญกิเลสที่อยู่ในจิตใจของตนออกให้หมด ไม่ว่าจะเป็นความอยากความต้องการแล้วเบียดเบียนคนอื่น ด้วยการชู้อาฆาต พยาบาท จ้องล้างจ้องผลาญกับเขาต้องตัดปัญหาเหล่านี้ให้หมด ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสำราญ และการปรนเปรอ โดยมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มุ่งมั่นแต่จะทำหน้าที่ให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์

ดังนั้น ผู้ปกครองบ้านเมืองจึงจำเป็นต้องมีตบะ คือ ความตั้งใจที่จะกำจัดความเกียจคร้าน และการทำผิดหน้าที่ทั้งปวง ต้องมุ่งกระทำกิจอันเป็นหน้าที่ที่พึงทำ อันเป็นกิจดีกิจชอบให้สม่าเสมอและมากยิ่งขึ้น ผู้มีตบะจึงเป็นบุคคลที่มีความงามสง่าเป็นที่น่ายำเกรงเมื่อกล่าวอย่างรวบรัดก็คือ ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องอุทิศความรู้ ความสามารถสติปัญญา และเวลา ทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนโดยไม่เกียจคร้านหรือย่อท้ออุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น

7) อักโกธะ ความไม่โกรธ หมายถึง ความ ไม่กริ้วกราด ลุอาณาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่าง ๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจำใจไว้ ระวังความขุ่นเคือง วินิจฉัยความ และกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง ผู้ปกครองต้องทำใจกว้าง

ๆ เพื่อรับปัญหาต่าง ๆ โดยการกำหนดให้รู้เท่าทันกับเรื่องต่าง ๆ ที่มากระทบกระทั่งกับตัวเอง อย่าเป็นคนโกร่ง่าย อย่าเป็นคนเจ้าอารมณ์ คือ ไม่กระทำการใด ๆ หรือตัดสินใจปัญหาใด ๆ ด้วยอำนาจแห่งความโกรธ ผู้เป็นนักปกครองจะต้องทำด้วยจิตอันสุขุมเยือกเย็น รอบคอบ เป็นธรรม ถ้าผู้ที่เป็นหัวหน้าปกครองคนจำนวนมาก ๆ หรือปกครองประชานนั้นแสดงความโกรธออกให้ปรากฏ หรือแม้เพียงทำหน้านิ่วคิ้วขมวด หรือหน้าบึ้งหน้าอด้วยแล้ว จะทำให้เสียบุคลิกภาพ ดูไม่งามตา ทำให้ผู้พบเห็นเสื่อมศรัทธา จนกระทั่งหมดศรัทธาในตัวหัวหน้าในที่สุด

8) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเหิรอำนาจ ขาดความกรุณาหาเหตุเบียดเบียน ลงโทษอาญาแก่ประชาชนราษฎรผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง นักปกครองที่ดีต้องมีคุณธรรมประจำใจเป็นของตัวเอง ด้วยการไม่หาเรื่องเอาเปรียบคนอื่น เบียดเบียนคนอื่น เมื่อเขาถูกก็อย่ายัดเยียดให้เขาผิด แล้วลงโทษเขา ด้วยความอาฆาตพยาบาทเกลียดชังตัวเขา

9) ขันติ ความอดทน หมายถึง ความอดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำถูกหยัน ด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้ง กรณีที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม นักปกครองต้องมีความอดทน อดทนต่อคำด่า คำพูดเสียดสี อดทนต่อการทำงาน ต่อความโง่เขลาของผู้น้อยผู้ได้ปกครองด้วยเพราะผู้้น้อยซึ่งเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา ไร้ความสามารถ มักชอบทำอะไรที่จะก่อให้เกิดปัญหาอยู่เสมอ ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องมีขันติให้มาก ยิ่งเป็นผู้หลักผู้ใหญ่มากเท่าใดมีตำแหน่งสูงส่งมากเท่าใด ก็จำต้องมีความอดทนมากเท่านั้น เมื่อมีความอดทน นักปกครองคนนั้นจะต้องมีความงามในตัว จะมีคนรัก ศรัทธาให้ความเคารพเชื่อถือ เพราะมีคุณธรรมข้อขันติเป็นหลัก

10) อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม หมายถึง การวางตนเป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่เอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ร้าย ลากสักการะ หรืออิฏฐารมณ์อนิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม กิติ นิติธรรม คือระเบียบแบบแผน หลักการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤติกเล็ดเคลื่อนวิบัติไป ผู้ปกครองจะต้องยึดมั่นในหลักของสัจธรรม คือ ธรรมะความถูกต้อง ความดีงาม ความยุติธรรม ไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียงด้วยถ้อยคำของผู้อื่น หรือด้วยอำภิสสินจ้างใด ๆ ต้องหนักแน่นในคำพูดเหล่านี้ แล้วพิสูจน์ให้เห็นข้อถูกข้อผิดให้ประจักษ์แจ้ง จึงตัดสินใจปัญหาลงไปโดยไม่เกิดความพอใจทั้ง 2 ฝ่าย ด้วยความถูกต้องเป็นธรรม (พุทธทาสภิกขุ, 2531)

ผู้ที่มีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ย่อมทำให้สมาชิกในกลุ่มรักใคร่เชื่อฟัง เคารพนับถือเชื่อมั่น และให้ความร่วมมือร่วมใจได้มาก อันจะเป็นผลช่วยให้บรรลุถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของ

ผู้นำอีกด้วย จึงมีประโยชน์อย่างมากต่อผู้นำนักปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองก็เหมือนกับคนทั่ว ๆ ไป และที่สำคัญเมื่อขึ้นไปสู่ตำแหน่งสูง ๆ การบริหารวินิจฉัยสั่งการต่าง ๆ ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเชื่อฟัง จะต้องทำตามในเบื้องต้นก่อน เพราะเขาอยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชา ด้วยเหตุนี้ จึงวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประการ คือ

1) เมื่อยอมรับให้เป็นตัวแทนทั้งหมดขึ้นเป็นผู้ปกครอง สามารถควบคุมบริหารสั่งการให้คนอื่นทำตามได้ทุกอย่าง เกิดผู้นำขาดหลักคุณธรรมของนักปกครองที่ดีแล้วการตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยอารมณ์ของตัวเองเป็นหลัก ถ้าเกิดว่าตัวเองมีผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นจำนวนมาก ๆ เมื่อตัวเองมีอำนาจแล้ว ก็จะสั่งให้คนอื่นนั้นคนนั้นทำ ที่เป็นลูกน้องของตนผลที่ตามมาคือ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศหรือบริษัทของตนล่มจม พรรคพวกของตนได้ตีมีดมีดเกียร์ตี มีดศัสต์เต็มตัว แล้วสร้างตัวเองขึ้นมาให้คนอื่นยอมรับ เพื่อขยายอำนาจของตนให้กว้างขวางขึ้น บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย เพราะอำนาจการบริหารสั่งการ ผิดพลาด ยึดเอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก ขาดหลักตัวยึดเหนี่ยว คือ ขาดหลักคุณธรรมที่เป็นคุณสมบัติของผู้ปกครอง ผู้ปกครองไม่ยึดหลักทศพิธราชธรรม

2) ถ้าผู้ปกครองยึดมั่นปฏิบัติตามหลักคุณธรรมของผู้ปกครองคือทศพิธราชธรรม ผู้ปกครองจะได้รับความนิยมนิยมชอบจากประชาชน จากผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรง เพราะเป็นนักปกครองที่ดี ประเทศชาติไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้หวังผลประโยชน์ของประเทศ และเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยไปตลอด ถึงชาติต่อ ๆ ไปด้วย เมื่อพระมหากษัตริย์ ผู้ปกครองหมู่คณะหรือผู้ปกครองประเทศชาติประชาชนนอกจากจะทรงไว้ซึ่ง ทศพิธราชธรรม อันเป็นคุณธรรมที่พระราชามหากษัตริย์และนักปกครองที่ดีจะต้องมีแล้ว ยังจะต้องทรงไว้ซึ่ง จักรวรรดิวัตร อันเป็นคุณธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งยิ่งใหญ่กว่าบรรดาพระราชามหากษัตริย์ทั้งปวงอีกด้วย

สรุป ผู้ปกครองที่ยึดมั่นปฏิบัติตามหลักคุณธรรมของผู้ปกครองคือ “ทศพิธราชธรรม” ย่อมทำให้สมาชิกในกลุ่มรักใคร่เชื่อฟัง เคารพนับถือ เชื่อมั่น และให้ความร่วมมือร่วมใจได้มาก อันจะเป็นผลช่วยให้บรรลุถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของผู้นำอีกด้วย จึงมีประโยชน์อย่างมากต่อผู้นำนักปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองก็เหมือนกับคนทั่ว ๆ ไปและที่สำคัญเมื่อขึ้นไปสู่ตำแหน่งสูง ๆ การบริหารวินิจฉัยสั่งการต่าง ๆ ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเชื่อฟัง จะต้องทำตามในเบื้องต้นก่อน เพราะเขาอยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชา

เอกสารอ้างอิง

- กาญจณี ละอองศรี และยุพา ชุมจันทร์. (2527). *การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นาธาเนี่ยล ฮาร์ริส. (2555). *ระบอบการปกครอง: ราชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์ ปาเจรา จำกัด.
- พญาลีไทย. (2535). *ไตรภูมิพระร่วง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2536). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ 1)*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชเมธี (วรวิทย์ คงคปณฺเฑ). (2528). *ทศพิธราชธรรมกถา. ประมวลพระธรรมเทศนา ในโอกาสกฐินสมโภชพระชนมายุ ครบ 5 รอบ พระนักษัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 2530*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ธรรมบรรยายชุดทศพิธราชธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหมิตร.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). *อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- _____. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).
- สมบุญ สุธาสำราญ. (2534). *พระพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.